STRATEGIE PŘEDCHÁZENÍ ŠIKANĚ

Střední odborná škola veterinární, Hradec Králové – Kukleny, Pražská 68

Program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MŠMT-21149/2016.

CÍL PROGRAMU

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Škola se zaměří na oblast komunikace, rozvíjení pozitivních vztahů mezi žáky ve třídách i mezi žáky a učiteli.

ODPOVĚDNOST ZA PLNĚNÍ PROGRAMU

- na tvorbě i realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci
- jeho koordinace je v kompetenci školního metodika prevence

CHARAKTERISTIKA ŠIKANY

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/žáků vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese.

Podoby šikany:

1) Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhružných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

2) Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.

3) Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné

SMS,telefonáty nebo e-maily apod. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je maximálně několik desítek lidí. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.) a naopak. Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které škole pomůže rozhodnout se pro správný postup řešení.

Typické rysy

1) *Je časově neomezená – útočník může oběť obtěžovat 24 hodin denně*
2) *Publikum široké - kdokoliv*
3) *Obsah se šíří velmi rychle – prostřednictvím informačních technologií*
4) *Anonymita pachatelů – je zpravidla obtížné, pokud je pachatel zdatný v práci s PC, mobilem apod., vypátrat jeho identitu*
5) *Změna pojetí osobnosti agresora x oběti – anonymita informačních technologií umožňuje útočit i zjevně fyzicky slabším jedincům na zdatné oběti*
6) *Možná neúmyslnost – zveřejnění fotografií nemusí být vždy míněno jako útok na kohokoliv, nicméně může ve výsledku způsobit nepříjemnosti oběti*

Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Prokáže-li se zanedbání ředitele školy nebo některého pedagoga, může být právně nebo pracovně-právně potrestán. Na školském zařízení lze v oprávněných případech požadovat i náhradu škody vzniklé v důsledku šikany. A to jak náhradu na věcech, tak na zdraví, včetně způsobené psychické újmy.
Pokud dítě v důsledku šikany nemohlo např. docházet do školy (vyšší stupeň šikany), nese školské zařízení odpovědnost i škody vzniklé rodičům dítěte v důsledku např. uvolnění ze zaměstnání, zajištění hlídání dítěte, zajištění doprovodu do a ze školy apod.

Co může dělat škola

1) Pracovat na povědomí
2) Školní řád musí respektovat i tento fenomén
3) Definovat kompetence v rámci školy
4) Definovat kompetence mimo školu
5) Začlenění tématu do výuky
6) Vzdělávání pedagogů

7) Podpora pozitivního a opatrného využívání informačních technologií

Oběti je třeba doporučit, aby

- **neodpovídala**
- **ukládala důkazy (screenshoty)**
- **mluvila o tom, co se jí děje**

Pokud má **učitel jistotu, že byl spáchán trestný čin, má ze zákona povinnost obrátit se na orgány činné v trestním řízení**, pokud má podezření, zákon určuje školskému zařízení za povinnost nahlásit tuto skutečnost obecnímu úřadu, tedy sociálnímu pracovníkovi z orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). V případě, že rodiče odmítají spolupracovat se školou a odmítají se zúčastňovat výchovných komisí, je škola opět oprávněna vyrozumět OSPOD.

Kontakty:

www.bezpecne-online.cz (stránky pro teenagery, rodiče a učitele s informacemi o bezpečném používání internetu, prevenci a řešení kyberšikany; výukové materiály)

https://www.stop-kybersikane.cz/pomoc-s-kybersikanou/

Sdružení Linka bezpečí (116 111) , www.linkabezpeci.cz

PŘÍMÉ a NEPŘÍMÉ ZNAKY ŠIKANOVÁNÍ
Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Většina obětí šikany a jejích svědků se snaží situaci udržet co nejdéle **v tajnosti**, bojí se někomu svěřit. Důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka nebo pedagoga, například fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence - snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socio-ekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka apod. Šikana může mít také specifický obraz, odehrává-li se ve vztahu k žákům nebo pedagogům z důvodu etnicity, rasové nebo národnostní příslušnosti, náboženského vyznání nebo víry (často také v kombinaci s pohlavím např. muslimské dívky, židovští chlapci apod.), sexuální orientace (nejčastěji proti homosexuálům) apod.

Šikana bývá nejčastěji postihována podle ustanovení trestního zákona, a to jako:

- trestný čin omezování osobní svobody
- trestný čin vydírání
- trestný čin vzbuzení důvodné obavy
- trestný čin loupeže
- trestný čin ublížení na zdraví
- trestný čin poškozování cizí věci
- trestný čin znásilnění či pohlavního zneužívání

STRUKTURA STRATEGIE

1) **Každoročně je zmapována situace v jednotlivých třídách** (→školní metodička prevence - ve spolupráci s třídními učiteli; v prvním ročníku žáci absolvují adaptační kurz vedený odbornými lektory z PROSTORu PRO).
2) **Pedagogičtí pracovníci jsou o výsledcích monitoringu informováni a zároveň jsou motivováni k vytváření bezpečného prostředí ve škole.**
3) **Pedagogičtí pracovníci se vzdělávají v oblasti prevence šikany ve škole.**
4) **Problémy šikany řeší školní poradenské pracoviště** (→výchovná poradkyně, školní metodička prevence) **ve spolupráci s vedením školy a třídním učitelem.**
5) **Při řešení šikany je postupováno podle „Krizového plánu k řešení šikany“**.
6) **Třídní učitelé pravidelně sledují situaci ve svých třídách a pomáhají nastavit třídní pravidla.**
7) **Prevence šikany je prováděna v jednotlivých předmětech v návaznosti na ŠVP.**
8) **Specifická prevence šikany je zajišťována formou besed, adaptačních kurzů, přednášek, filmů, sportovních kurzů, třídnických hodin, projektových dnů a podobně.**
9) **Ochranný režim ve škole je zajištěn školním řádem a dohledem pedagogických pracovníků.**
10) **Rodiče jsou o „Strategii předcházení šikaně“ informováni na třídních schůzkách a prostřednictvím webových stránek školy.**
11) **Poradenské služby ve škole jsou zajišťovány Školním poradenským pracovištěm.**
12) **Školní poradenští pracovníci úzce spolupracují se specializovanými zařízeními ve svém regionu** (PPP, SVP, OSPOD, ...)
13) **Škola navazuje a upevňuje vztahy s okolními školami, aby předcházela šikaně a dalším typům rizikového chování mezi žáky z různých škol.**
14) **Škola je zapojena do celostátního projektu NNTB.**

Zpracovala: Mgr. Jitka Provázková (školní metodička prevence)